

خلاصه بحث

در مورد وقت نافله صبح چهار دسته روایت وارد شده است که مقتضای جمع بین همه آنها این است که مکلف مخیر است که نافله صبح را قبل از فجر یا هنگام فجر یا پس از فجر بجا بیاورد.

وقت نافله صبح

نصوصی که در مورد نافله صبح وارد شده اند به چهار دسته قابل تقسیم هستند:

طایفه اول

دسته اول از نصوص، روایاتی هستند که بیان می کنند که فرد مخیر است نافله صبح را بعد از نماز شب، یا در بین نماز شب بخواند.

تعبیر برخی از روایات این بود که «احشو بهما صلاة الليل»، که از این تعبیر فهمیده می شود که نافله صبح را می توان در بین نماز شب خواند.

اما اینکه نافله صبح را بعد از نماز شب و بعد از نماز وتر می توان خواند، این مطلب را از روایاتی که گفته بودند نافله صبح قبل از فجر اول خوانده شود می توان فهمید، چون ظاهر این روایات این است که نافله صبح در زمان نزدیک به طلوع فجر اول خوانده شود، و این فجر اول، آخرین زمان برای اقامه نماز شب است، بنابراین ظاهر عرفی این روایات این می شود که انسان در ساعات پایانی شب و قبل از فجر اول، نماز شب را خوانده و بعد نافله صبح را بخواند.

مثلا تعبیر یکی از این روایات این بود:

«سَأَلْتُهُ عَنْ رَكْعَتَيِ الْفَجْرِ قَبْلَ الْفَجْرِ أَوْ بَعْدَ الْفَجْرِ فَقَالَ قَبْلَ الْفَجْرِ إِنَّهُمَا مِنْ صَلَاةِ اللَّيْلِ»^۱

^۱ وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۳، ص ۱۹۲، أبواب المواقیت، باب ۵۰، ح ۳، ط الإسلامية.

درس خارج فقه آیت الله سیفی مازندرانی، تاریخ: ۱۴۰۳/۸/۷

ظاهر این عبارت همین است که ابتدا نماز شب خوانده شود و پس از آن نافله صبح اقامه گردد.

سایر روایات نیز همین ظهور را دارد و مشهور هم همین معنا را استفاده کرده اند.

در مجموع آنچه از این روایات استفاده می شود آن است که نافله صبح را یا بین نماز شب بخواند، و یا بعد از اتمام نماز شب و قبل از فجر اول.

البته اگر بخواند نافله صبح را در بین نماز شب بخواند، نتیجه این می شود که از ابتدای وقت نماز شب، یعنی از نیمه شب می تواند بخواند، منتهی نباید هنگام نیمه شب، نمازها را با نافله صبح آغاز کند، بلکه ابتدا باید چند رکعت نماز شب بخواند و سپس می تواند نافله صبح را در بین رکعات نماز شب بخواند.

و همچنین اگر بخواند نافله صبح را پس از اتمام نماز شب هم بخواند صحیح است و از این روایات استفاده می شود و مشهور هم قائل به همین هستند که می تواند نماز شب را در آخر شب و قبل از طلوع فجر اول بخواند و این زمان بهترین زمان برای نماز شب است، و سپس نافله صبح را هم ملحق به نماز شب کند و بخواند.

در روایات آمده که بهترین وقت برای نماز شب، و اقامه نماز وتر، قبل از فجر اول است.

روایت معاویه بن وهب

مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ غَامِرٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَارٍ عَنْ فَضَالَةَ بْنِ أَيُّوبَ وَ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهَبٍ قَالَ: «سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ أَفْضَلِ سَاعَاتِ الْوُتْرِ فَقَالَ الْفَجْرُ أَوَّلُ ذَلِكَ».^۲

این روایت می گوید که اولین وقت فضیلت نماز وتر، همان زمان فجر است.

روایت ابان بن تغلب

و عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي سَارَةَ عَنْ أَبَانَ بْنِ تَغْلِبٍ قَالَ: «قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَيُّ سَاعَةٍ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ يُوتِرُ فَقَالَ عَلَى مِثْلِ مَغِيبِ الشَّمْسِ إِلَى صَلَاةِ الْمَغْرِبِ».^۳

وسائل الشيعة، الشيخ الحر العاملي، ج ۳، ص ۱۹۷، أبواب المواقيت، باب ۵۴، ح ۱، ط الإسلامية ۲.

درس خارج فقه آیت الله سیفی مازندرانی، تاریخ: ۱۴۰۳/۸/۷

از کلام حضرت استفاده می شود که اگر فاصله بین غروب آفتاب تا اذان مغرب را در نظر بگیریم که چیزی حدود بیست دقیقه است، در هنگام صبح نیز شبیه همین فاصله بین فجر اول و فجر دوم وجود دارد که این زمان بهترین زمان برای وتر است و پیامبر صلی الله علیه و آله در چنین زمانی وتر را اقامه می فرمودند.

صحیحہ مرازم

مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ هَارُونَ عَنْ مُرَازِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: «قُلْتُ لَهُ مَتَى أَصَلِّي صَلَاةَ اللَّيْلِ قَالَ صَلَّيْهَا فِي آخِرِ اللَّيْلِ الْحَدِيثُ».^۴

این روایات نیز ساعات آخر شب را بهترین زمان برای اقامه نماز شب بیان می کند.

صحیحہ اسماعیل بن سعد

وَعَنْهُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَعْدٍ الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: «سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ سَاعَاتِ الْوُتْرِ - قَالَ أَحَبُّهَا إِلَيَّ الْفَجْرُ الْأَوَّلُ - وَ سَأَلْتُهُ عَنْ أَفْضَلِ سَاعَاتِ اللَّيْلِ قَالَ الثَّلَاثُ الْبَاقِي الْحَدِيثُ».^۵

این روایت هم بهترین وقت برای وتر را نزدیک فجر اول، و بهترین وقت برای نماز شب را یک سوم پایانی شب می داند و طبعاً هر چه به آخر شب نزدیکتر بشود افضل خواهد بود.

روایت زرارہ

مُحَمَّدُ بْنُ مَكِّيٍّ الشَّهِيدُ فِي الذِّكْرِ عَنِ ابْنِ أَبِي قُرَّةَ عَنْ زُرَّارَةَ «أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الْوُتْرِ أَوَّلَ اللَّيْلِ - فَلَمْ يُجِبْهُ فَلَمَّا كَانَ بَيْنَ الصُّبْحَيْنِ - خَرَجَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى الْمَسْجِدِ - فَنَادَى أَيُّنَ السَّائِلُ عَنِ الْوُتْرِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ - نَعَمْ سَاعَاتُ الْوُتْرِ هَذِهِ ثُمَّ قَامَ فَأَوْتَرَ».^۶

وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۳، ص ۱۹۷، أبواب المواقیت، باب ۵۴، ح ۲، ط الإسلامية. ۳

وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۳، ص ۱۹۷، أبواب المواقیت، باب ۵۴، ح ۳، ط الإسلامية. ۴

وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۳، ص ۱۹۷، أبواب المواقیت، باب ۵۴، ح ۴، ط الإسلامية. ۵

وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۳، ص ۱۹۸، أبواب المواقیت، باب ۵۴، ح ۵، ط الإسلامية. ۶

درس خارج فقه آیت الله سیفی مازندرانی، تاریخ: ۱۴۰۳/۸/۷

زُراره می گوید: مردی از امیرالمؤمنین علیه السلام درباره نماز وتر در اول شب سؤال کرد، اما امیر حضرت به او پاسخ نداد. سپس، وقتی که بین دو صبح یعنی بین فجر اول و دوم شد، حضرت به مسجد تشریف برده و سه مرتبه پرسیدند: «کسی که در مورد وتر سوال کرده بود که جاست؟» سپس فرمودند: الان بهترین وقت برای خواندن وتر است و سپس خودشان نماز وتر را خواندند.

بنابراین آنچه تا اینجا معلوم شد این است که بر اساس طایفه اول از روایات، نافله صبح را بین نماز شب می توان خواند، و همچنین بعد از نماز شب و قبل از فجر اول هم می شود خواند، و نیز افضل این است که وتر را بین فجر اول و دوم بخواند و پس از آن نافله صبح را اقامه کند.

طایفه دوم

طایفه دوم از نصوص می گویند که نافله صبح باید بعد از فجر خوانده شود.

صحیحه عبدالرحمن

وَعَنْهُ عَنْ صَفْوَانَ وَابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «صَلَّيْهُمَا بَعْدَ مَا يَطْلُعُ الْفَجْرُ».^۷

مراد از ضمیر «هما» دو رکعت نماز صبح است، که بر اساس این روایت بعد از طلوع فجر خوانده می شود.

صحیحه یعقوب بن سالم

وَعَنْهُ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ سَالِمٍ الْبَرْزَازِيِّ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «صَلَّيْهُمَا بَعْدَ الْفَجْرِ وَاقْرَأْ فِيهِمَا فِي الْأُولَى قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ وَفِي الثَّانِيَةِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ».^۸

این روایت نیز دلالت دارد که نافله صبح بعد از فجر خوانده می شود.

صحیحه سلیمان بن خالد

^۷ وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۳، ص ۱۹۴، أبواب المواقیت، باب ۵۱، ح ۵، ط الإسلامیة.

^۸ وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۳، ص ۱۹۴، أبواب المواقیت، باب ۵۱، ح ۶، ط الإسلامیة.

درس خارج فقه آیت الله سیفی مازندرانی، تاریخ: ۱۴۰۳/۸/۷

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ عَنْ هِشَامٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ: «سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الرَّكَعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ قَالَ تَزْكُهُمَا حِينَ تَتْرُكُ الْغَدَاةَ إِنَّهُمَا قَبْلَ الْغَدَاةِ».^۹

در برخی از نسخه ها بجای «تترک الغداة»، تعبیر «تنزل الغداة» آمده است.

ممکن است معنای این روایت این باشد که نافله صبح، نزدیک فجر اول خوانده شود، ولی ممکن هم هست که حمل بر فجر صادق شود، یعنی در آخرین زمان نزدیک به فجر صادق و اولین زمان فجر صادق خوانده شود.

معتبره حسین بن ابی العلاء

وَ عَنْهُ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ قَالَ: «قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الرَّجُلُ يَتَوَمُّ وَ قَدْ نَوَّرَ بِالْغَدَاةِ قَالَ فَلْيُصَلِّ السَّجْدَتَيْنِ اللَّتَيْنِ قَبْلَ الْغَدَاةِ ثُمَّ لِيُصَلِّ الْغَدَاةَ».^{۱۰}

این روایت هم می گوید که نافله صبح بعد از طلوع فجر و قبل از نماز صبح خوانده می شود.

صحیحه ابی بکر حضرمی

وَ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عِيْسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ سَيْفٍ عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْحَضْرَمِيِّ قَالَ: «سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامَ فَقُلْتُ: مَتَى أَصْلَى رَكَعَتَيِ الْفَجْرِ فَقَالَ حِينَ يَغْتَرِضُ الْفَجْرُ وَ هُوَ الَّذِي تُسَمِّيهِ الْعَرَبُ الصَّدِيعَ».^{۱۱}

«صدیع» یعنی شکافنده، و وجه تسمیه فجر به صدیع این است که فجر، ظلمت شب را می شکافد و از بین می برد، و به همین دلیل عرب به آن «صدیع» می گوید.

این طایفه از روایات دلالت دارند که نافله صبح هنگام فجر یا پس از فجر خوانده می شود.

این نصوص دو محمل دارد، یکی حمل بر تقیه است و دیگری هم حمل بر کسی است که به هر دلیلی نافله صبح را قبل از فجر نخوانده است.

وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۳، ص ۱۹۳، أبواب المواقیت، باب ۵۱، ح ۲، ط الإسلامية. ۹

وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۳، ص ۱۹۳، أبواب المواقیت، باب ۵۱، ح ۴، ط الإسلامية. ۱۰

وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۳، ص ۱۹۴، أبواب المواقیت، باب ۵۱، ح ۱۰، ط الإسلامية. ۱۱

درس خارج فقه آیت الله سیفی مازندرانی، تاریخ: ۱۴۰۳/۸/۷

اما اینکه به چه دلیل ما حمل بر تقیه می کنیم؟

دلیل ما و شاهد حمل ما، موثقه ابی بصیر است.

موثقه ابی بصیر

و عَنْهُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: «قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَتَى أُصَلِّي رَكَعَتَيِ الْفَجْرِ - قَالَ فَقَالَ لِي بَعْدَ طُلُوعِ الْفَجْرِ - قُلْتُ لَهُ إِنَّ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَمَرَنِي - أَنْ أُصَلِّيَهُمَا قَبْلَ طُلُوعِ الْفَجْرِ - فَقَالَ يَا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنَّ الشَّيْعَةَ أَتَوْا أَبِي مُسْتَرَشِدِينَ - فَأَفْتَاهُمْ بِمُرِّ الْحَقِّ وَ أَتُونِي شُكَّاءَ فَأَفْتِيَهُمْ بِالتَّقِيَّةِ»^{۱۲}.

در این روایت چنین ذکر شده که امام صادق علیه السلام فرموده که نافله صبح بعد از فجر خوانده می شود، ولی امام باقر علیه السلام فرموده اند که قبل از فجر خوانده می شود.

خود حضرت در این روایت توضیح داده اند که کلام امام باقر علیه السلام مَرَّ حَقِيقَتِ را بیان کرده است ولی کلام امام صادق علیه السلام از روی تقیه بوده است.

بنابراین از این روایت استفاده می شود که هر روایتی که بگوید نافله صبح بعد از فجر خوانده می شود را می توان حمل بر تقیه کرد.

حمل دیگری هم که می توان برای این نصوص بیان کرد، این است که بگوییم این نصوص مربوط به کسی است که نافله صبح را در وقتش نخوانده است و حالا فجر طلوع کرده است، که این نصوص می گویند چنین فردی می تواند نافله را بخواند و سپس نماز صبح را اقامه کند.

طایفه سوم

^{۱۲} وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۳، ص ۱۹۲، أبواب المواقيت، باب ۵۰، ح ۲، ط الإسلامیة.

درس خارج فقه آیت الله سیفی مازندرانی، تاریخ: ۱۴۰۳/۸/۷

این طایفه از نصوص مربوط به کسانی هستند که نافله صبح را نخوانده اند و روشنایی صبح به بالای سرشان آمده است. یعنی پس از آنکه اذان صبح شده است و کم کم روشنایی زیاد شده است، حالا دیگر روشنایی به بالای سر رسیده است و کم کم نزدیک وقت طلوع شمس شده است.

اگر فرصت بین اذان صبح تا طلوع شمس را یک ساعت حساب کنیم، مراد از زمانی که روشنایی بالای سر می رسد چیزی حدود نیم ساعت بعد از اذان و نیم ساعت قبل از طلوع شمس است.

این نصوص می گویند که در چنین شرایطی، خواندن نماز نافله مشروع است، منتهی باید بعد از نماز صبح خوانده شود، یعنی ابتدا نماز صبح خوانده شده و سپس دو رکعت نافله صبح اقامه می شود.

صحیحہ علی بن یقطين

مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بِإِسْنَادِهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ يَظْطِينٍ عَنْ أَخِيهِ الْحُسَيْنِ عَنْ عَلِيٍّ بْنِ يَظْطِينٍ قَالَ: «سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الرَّجُلِ لَا يُصَلِّيُ الْغَدَاةَ - حَتَّى يُسْفِرَ وَ تَظْهَرَ الْحُمْرَةُ وَ لَمْ يَزْكُ رَكَعَتَيِ الْفَجْرِ - أَوْ يَزْكُوهُمَا أَوْ يُؤَخِّرُهُمَا قَالَ يُؤَخِّرُهُمَا».^{۱۳}

این روایت می گوید که در زمانی که سفیدی صبح بالا آمده و سرخی شعاع خورشید نیز در سمت مشرق دیده می شود، در چنین حالتی اگر شخصی نافله صبح را نخوانده است، ابتدا نماز صبح را می خواند و سپس این نافله را اقامه می کند.

روایت اسحاق بن عمار

وَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَمَّنْ أَخْبَرَهُ عَنْهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: «صَلِّ الرُّكَعَتَيْنِ مَا بَيْنَكَ - وَ بَيْنَ أَنْ يَكُونَ الضُّوْءُ حِذَاءَ رَأْسِكَ - فَإِنْ كَانَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأَبْدَأْ بِالْفَجْرِ».^{۱۴}

بر اساس این روایت، تا قبل از آنکه نور به بالای سر انسان برسد، ابتدا نافله خوانده شده و سپس نماز صبح اقامه می گردد، ولی پس از آن دیگر قضیه برعکس می شود و ابتدا باید نماز صبح خوانده شده و سپس نافله را بجا بیاورند.

^{۱۳} وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۳، ص ۱۹۳، أبواب المواقی، باب ۵۱، ح ۱، ط الإسلامية ۱۳.

^{۱۴} وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۳، ص ۱۹۴، أبواب المواقی، باب ۵۱، ح ۷، ط الإسلامية ۱۴.

درس خارج فقه آیت الله سیفی مازندرانی، تاریخ: ۱۴۰۳/۸/۷

به تعبیر دیگر می توان گفت که تا هنگامی که وقت فضیلت نماز صبح باقی است ابتدا نافله خوانده شده و سپس نماز صبح خوانده می شود، ولی وقتی که طبق تعبیر روایات، ستاره ها کم کم ناپدید شدند، و هوا رو به روشنایی رفت، در اینجا دیگر وقت فضیلت نماز صبح هم تمام شده است، و در چنین حالتی ابتدا نماز صبح خوانده شده و سپس نافله انجام می شود.

طایفه چهارم

نصوصی هستند که نافله صبح را قبل از فجر، هنگام فجر و بعد از فجر اجازه داده اند.

صحیحه محمد بن مسلم

مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ فَصَالَةَ عَنْ حَمَادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: «صَلِّ رَكَعَتَيِ الْفَجْرِ قَبْلَ الْفَجْرِ وَ بَعْدَهُ وَ عِنْدَهُ».^{۱۵}

صحیحه ابن ابی یعفور

وَ عَنْهُ عَنْ صَفْوَانَ عَنِ الْعَلَاءِ وَ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حُمْرَانَ جَمِيعاً عَنِ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ قَالَ: «سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ رَكَعَتَيِ الْفَجْرِ مَتَى أَصْلِيَهُمَا فَقَالَ قَبْلَ الْفَجْرِ وَ مَعَهُ وَ بَعْدَهُ».^{۱۶}

صحیحه دیگر محمد بن مسلم

وَ عَنْهُ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ: «سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ رَكَعَتَيِ الْفَجْرِ - قَالَ صَلَّيْهُمَا قَبْلَ الْفَجْرِ وَ مَعَ الْفَجْرِ وَ بَعْدَ الْفَجْرِ».^{۱۷}

این روایات دلالت دارند که نافله صبح را قبل از فجر و هنگام فجر و پس از فجر می توان خواند.

چند روایت دیگر هم داریم که همین مضمون را دارند.

وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۳، ص ۱۹۴، أبواب المواقیت، باب ۵۲، ح ۱، ط الإسلامیة. ۱۵

وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۳، ص ۱۹۵، أبواب المواقیت، باب ۵۲، ح ۲، ط الإسلامیة. ۱۶

وسائل الشیعة، الشیخ الحر العاملي، ج ۳، ص ۱۹۵، أبواب المواقیت، باب ۵۲، ح ۳، ط الإسلامیة. ۱۷

درس خارج فقه آیت الله سیفی مازندرانی، تاریخ: ۱۴۰۳/۸/۷

بنابراین در این طایفه چهارم، روایات مستفیضه بوده و از نظر سند و دلالت خوب هستند.

مقتضای جمع بین روایات

آنچه از مجموع روایات استفاده می شود این است که انسان برای اقامه نافله صبح مخیر است که این نافله را قبل از فجر یا هنگام فجر یا پس از فجر اقامه نماید.

و همچنین معلوم شد که ابتدای شروع وقت نافله صبح بعد از نیمه شب است، منتهی باید ابتدا چند رکعت نماز شب خوانده شود و سپس نافله صبح در بین نماز شب قرار بگیرد، و همچنین می توان نافله صبح را بعد از نماز شب هم خواند.